

این متن از سایت دانشنامه حوزوی "ویکی فقه" اخذ شده است. برای آشنایی و استفاده بیشتر به نشانی www.wikifeqh.ir مراجعه فرمایید.

جحفه

جُحْفَه، شهری کهن در **عربستان**، در نزدیکی کرانه‌های دریای سرخ و از میقاتگاه‌های حاجیان می‌باشد. و محلی بین مکه و مدینه است و این عنوان در باب حج به کار رفته است.

فهرست مندرجات

- ۱ - موقعیت جغرافیایی
- ۲ - معنا
- ۳ - پیشینه
- ۴ - حکم
- ۵ - رویدادهای تاریخی
- ۶ - اوصاف
- ۷ - سیر تاریخی ویرانی شهر
- ۸ - آثار تاریخی
- ۹ - فهرست منابع
- ۱۰ - پانویس
- ۱۱ - منابع

موقعیت جغرافیایی

ویرانه‌های این شهر متروک در ۱۸۹ کیلومتری شهر مکه [۱] و ۱۵ کیلومتری شهر رایغ واقع است. [۲] و تا مدینه هفت منزل است. [۳] این شهر در ابتدا مَهْبَعَه نام داشت.

معنا

این نام در لغت به معنای جایگاه وسیع و پهناور است، [۴] و با موقعیت جغرافیایی سرزمینی که شهر در آن واقع بود، همخوانی داشت؛ سرزمین پهناوری که از یک سو به غدیرخم و وادی خرار و از دیگر سو به دریای سرخ منتهی می‌گردید. [۵]

پیشینه

پیشینهٔ مهبعه به روزگار پیش از اسلام می‌رسد. به گزارش برخی از منابع دورهٔ اسلامی، در آن روزگار به سبب افزایش جمعیت مکه، اعراب بنی عبیل ناگزیر به ترک مکه و مهاجرت از آنجا شدند و در مهبعه سکنا گزیدند؛ اما بر اثر وقوع سیلابی شدید، دچار خسارات جانی و مالی بسیار شدند. از این‌رو به سبب ستمی که در نتیجهٔ این پدیدهٔ طبیعی بر بنی عبیل رفت، مهبعه از آن پس جحفه نام گرفت. [۶] [۷] [۸] به گزارش ابن قتیبه این رویداد در ۶۹۹ق/۸۰ م به وقوع پیوسته، و از آن سال این شهر جحفه خوانده شده است. [۹]

حکم

از میقات‌های پنج گانه عمره تمتع و نیز عمره مفرده جحفه است که میقات اهل شام، مصر، مغرب و کسانی است که عبورشان از این مسیر است. [۱۰] [۱۱] میقات اهل مدینه در حال اختیار، مسجد شجره است؛ لیکن هنگام ضرورت چون بیماری و ضعف می‌توانند از جحفه محرم شوند. [۱۲] [۱۳] کسی که وظیفه‌اش احرام از مسجد شجره است، چنانچه بدون احرام از آن بگذرد، می‌تواند در جحفه محرم شود. بر مسئله ادعای اجماع شده است، [۱۴] لیکن برخی معاصران، احتیاط واجب را در برگشتن به مسجد شجره و احرام از این میقات دانسته‌اند. [۱۵]

رویدادهای تاریخی

جحفه در پیش از اسلام بر سر راه بازرگانی مکه به مدینه - که از جملهٔ آبادترین راه‌های جزیرهٔ العرب به شمار می‌رفت - واقع بود [۱۶] [۱۷] و در رویدادهای تاریخ صدر اسلام از آن یاد شده است. پیامبر (ص) به هنگام مهاجرت از مکه به مدینه به جحفه رسید و از آنجا برخلاف معمول راه غرب را در پیش گرفت و از رایغ الرمل گذشت و بدین ترتیب از منطقهٔ نفوذ قریش خارج شد و خود را به مدینه رساند. [۱۸] پیش از غزوه بدر نیز دو سربزه در نزدیکی جحفه به فرماندهی عبیده بن حارثه و سعد بن ابی وقاص رخ داد. [۱۹] [۲۰] [۲۱]

ماجرا از این قرار بود که گروهی از دشمنان پیامبر (ص) از جمله قبیلهٔ بنی زهرة به هنگام لشکرکشی کفار قریش به سوی بدر ، در جحفه به دلایلی دچار ترس و وحشت گردیدند.
از این‌رو از جنگ سر باز زدند و از جحفه بازگشتند. [۲۳۳] [۲۳۲]

اوصاف

پیامبر (ص) جحفه را میقات حاجیان مصر و شام و اهالی مغرب قرار داد؛ تا از آن‌جا برای مناسک حج مُحَرَّم گردند. [۲۳۴] [۲۳۵]
جحفه در نخستین سده‌های اسلامی همچنان در مسیر راه‌های بازرگانی و ارتباطی جزیره‌العرب قرار داشت [۲۳۶] و از مهم‌ترین سکونتگاه‌های دائمی میان شهرهای مکه و مدینه به شمار می‌آمد.
آب مورد نیاز اهالی آن از چاه تأمین می‌گردید و طوایف بنی عامر [۲۳۷] [۲۳۸] و بنی سلیم مهم‌ترین ساکنان آن بودند. [۲۳۹]
جحفه از آن روی که در نزدیکی کرانهٔ دریای سرخ جای داشت، بارکده‌ای برای نواحی پیرامونی به شمار می‌رفت [۲۴۰] [۲۴۱] و دارای بازاری برای داد و ستد کالاهایی بود که به آن‌جا می‌آمد. [۲۴۲]

سیر تاریخی ویرانی شهر

توسعهٔ این شهر طی سدهٔ ۴ق با برپایی دیواری بر گرد آن برای امنیت بیشتر، ادامه یافت. [۲۳۳]
ابوعبید بکری در اواخر سدهٔ ۵ ق/۱۱م، از وجود دو مسجد به نام‌های مسجدالنبی و مسجدالائمه در دو سوی جحفه خبر می‌دهد. [۲۳۴]
پس از این سده جحفه اگرچه سکونتگاه پرجمعیتی بود، [۲۳۵] از آبادی گذشتهٔ آن به شدت کاسته شد.
نخستین‌بار یاقوت در سدهٔ ۷ق/۱۲م، به ویرانی جحفه اشاره دارد.
بر پایهٔ گزارش او جحفه در آن روزگار به روستایی بزرگ تنزل یافته بود. [۲۳۶]
در سدهٔ ۸ ق/۱۴م، جحفه به مکانی غیرمسکونی بدل گشت. [۲۳۷]
در اواخر سدهٔ ۹ ق/۱۵م، جحفه کارکرد مذهبی خود را به عنوان میقاتگاه نیز از دست داد و حاجیان از رابع محرم می‌گردیدند، [۲۳۸] اما در سدهٔ ۱۳ق/۱۹م، جحفه موقعیت مذهبی خود را باز یافت. [۲۳۹] [۲۴۰]
امروزه تنها ویرانه‌های شهر قدیمی جحفه باقی‌مانده است. [۲۴۱]

آثار تاریخی

از مهمترین آثار تاریخی جحفه می‌توان به ویرانه‌های قصر علیا اشاره کرد که از عناصر معماری دورهٔ خلافت عباسی به شمار می‌آید.
در کنار این قصر مخروبهٔ آثار بازار شهر قدیمی جحفه نیز دیده می‌شود.
در سال‌های اخیر امکانات مذهبی و بهداشتی برای زائران مکه که در این مکان محرم می‌شوند، ساخته شده است. [۲۴۲]

فهرست منابع

- (۱) ابن حبيب، محمد، المحبر، به كوشش ايلزه ليشتن اشتر، بيروت، ۱۳۶۱ق/۱۹۴۲م.
- (۲) ابن خردادبه، عبيدالله، المسالك والممالك، به كوشش دخويه، ليدن، ۱۳۰۶ق/۱۸۸۹م.
- (۳) ابن رسته، احمد، الاعلاق النفيسة، ليدن، ۱۳۰۹ق/۱۸۹۱م.
- (۴) ابن سعد، محمد، طبقات الكبرى، بيروت، دارصادر.
- (۵) ابن قتيبه، عبدالله، المعارف، بيروت، ۱۴۰۷ق/۱۹۸۷م.
- (۶) ابن منظور، لسان.
- (۷) ابو عبید بکری، عبدالله، معجم ما استعجم، به كوشش مصطفى سقا، بيروت، ۱۴۰۳ق/۱۹۸۳م.
- (۸) ابوالفدا، تقويم البلدان، به كوشش رنو و دوسلان، پاریس، ۱۸۴۰م.
- (۹) ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، به كوشش سمير جابر، بيروت، دارالفکر.
- (۱۰) ادريسي، محمد، نزهةالمشتاق، بيروت، ۱۴۰۹ق/۱۹۸۹م.
- (۱۱) اصطخری، ابراهيم، مسالك الممالك، به كوشش دخويه، ليدن، ۱۹۲۷م.
- (۱۲) جاسر، حمد، المناسك و اماكن طرق الحج و معالم الجزيرة، رياض، ۱۴۰۱ق/۱۹۸۱م.
- (۱۳) حسامالسلطنة، سلطان مراد، سفرنامه مکه، به كوشش رسول جعفریان، قم، ۱۳۷۴ش.
- (۱۴) شافعی، محمد، الام، بيروت، ۱۴۰۰ق/۱۹۸۲م.
- (۱۵) طبری، تاريخ.
- (۱۶) طوسی، محمد، النهاية، بيروت، دارالكتاب العربي.
- (۱۷) فضلی، عبدالهادی، «الجحفة»، ميقات الحج، ۱۴۱۷ق، س ۳، شم ۶.
- (۱۸) قدامة بن جعفر، «الخراج»، همراه المسالك و الممالك (نک : هم، ابن خردادبه).
- (۱۹) قصادی، علی، رحلة، به كوشش محمد ابوالاجفان، تونس، ۱۹۷۸م.
- (۲۰) کلیبی، هشام، الاصنام، به كوشش احمد زکی، مطبعة الاميري، ۱۳۳۲ق/۱۹۱۴م.
- (۲۱) مسعودی، علی، التنبيه و الاشراف، بيروت، ۱۹۶۵م.
- (۲۲) مقدسی، محمد، احسن التقاسيم، به كوشش دخويه، ليدن، ۱۹۰۶م.
- (۲۳) مونس، حسين، اطلس تاريخ الاسلام، قاهره، ۱۴۰۷ق/۱۹۸۷م.
- (۲۴) ميرزا داوود، سفرنامه، به كوشش علی قاضی عسکر، تهران، ۱۳۷۹ش.
- (۲۵) واقدی، محمد، المغازي، به كوشش مارسدن جونز، بيروت، ۱۹۸۴م.
- (۲۶) ياقوت، بلدان.
- (۲۷) يعقوبی، احمد، «البلدان»، همراه الاعلاق النفيسة (نک : هم، ابن رسته)

پانویس

- ↑ فضلی، عبدالهادی، «الجحفة»، ص ۳، شم ۶ میقات الحج، ۱۴۱۷ق.
- ↑ جاسر، حمد، المناسك و اماكن طرق الحج و معالم الجزيرة، ج ۱، ص ۴۱۵، رياض، ۱۴۰۱ق/ ۱۹۸۱م.
- ↑ جواهر الكلام، ج ۱۸، ص ۱۱۰.
- ↑ ابن منظور، لسان، ذیل هبع.
- ↑ فضلی، عبدالهادی، «الجحفة»، ج ۱، ص ۸۳، ميقات الحج، ۱۴۱۷ق، س ۳، شم ۶.
- ↑ کلیبی، هشام، الاصنام، ج ۱، ص ۶، به كوشش احمد زکی، مطبعة الاميري، ۱۳۳۲ق/۱۹۱۴م.
- ↑ ابن حبيب، محمد، المحبر، ج ۱، ص ۲۸۵، به كوشش ايلزه ليشتن اشتر، بيروت، ۱۳۶۱ق/۱۹۴۲م.

۸. ↑ طبري، تاريخ، ج ۱، ص ۲۰۸.
۹. ↑ ابن قتيبه، عبدالله، المعارف، ج ۱، ص ۲۰۱، بيروت، ۱۴۰۷/ق/۱۹۸۷م.
۱۰. ↑ جواهر الكلام، ج ۱۸، ص ۱۱۳.
۱۱. ↑ مهذب الاحكام، ج ۱۲، ص ۱۷ و ۱۶.
۱۲. ↑ جواهر الكلام، ج ۱۸، ص ۱۱۰ و ۱۱۱.
۱۳. ↑ مناسك حج، ج ۱، ص ۸۲.
۱۴. ↑ مستند الشيعة، ج ۱۱، ص ۱۸۰ و ۱۸۱.
۱۵. ↑ مناسك حج (مراجع)، ص ۱۱۷.
۱۶. ↑ مونس، حسين، اطلس تاريخ الاسلام، ج ۱، ص ۹۹، قاهره، ۱۴۰۷/ق/۱۹۸۷م.
۱۷. ↑ مونس، حسين، اطلس تاريخ الاسلام، ج ۱، ص ۱۰۱، قاهره، ۱۴۰۷/ق/۱۹۸۷م.
۱۸. ↑ مونس، حسين، اطلس تاريخ الاسلام، ج ۱، ص ۱۰۱، قاهره، ۱۴۰۷/ق/۱۹۸۷م.
۱۹. ↑ ابن سعد، محمد، طبقات الكبرى، ج ۲، ص ۷، بيروت، دارصادر.
۲۰. ↑ واقدی، محمد، المغاری، ج ۱، ص ۱۰-۱۱، به كوشش مارسدن جونز، بيروت، ۱۹۸۴م.
۲۱. ↑ مسعودی، علی، التنبيه والاشراف، ج ۱، ص ۲۲۴-۲۲۵، بيروت، ۱۹۶۵م.
۲۲. ↑ ابن سعد، محمد، طبقات الكبرى، ج ۲، ص ۱۲-۱۴، بيروت، دارصادر.
۲۳. ↑ واقدی، محمد، المغاری، ج ۱، ص ۴۲-۴۵، به كوشش مارسدن جونز، بيروت، ۱۹۸۴م.
۲۴. ↑ شافعی، محمد، الام، ج ۲، ص ۱۵۰، بيروت، ۱۴۰۰/ق/۱۹۸۳م.
۲۵. ↑ طوسی، محمد، النهایة، ج ۱، ص ۲۱۰، بيروت، دارالكتاب العربی.
۲۶. ↑ ابن خردادبه، عبدالله، المسالك والممالك، ج ۱، ص ۱۳۰-۱۳۱، به كوشش دخویه، لیدن، ۱۳۰۶/ق/۱۸۸۹م.
۲۷. ↑ اصطخری، ابراهيم، مسالك الممالك، ج ۱، ص ۲۰، به كوشش دخویه، لیدن، ۱۹۲۷م.
۲۸. ↑ ابن رسته، احمد، الاعلاق النفیسة، ج ۱، ص ۱۷۸، لیدن، ۱۳۰۹/ق/۱۸۹۱م.
۲۹. ↑ یعقوبی، احمد، «البلدان»، ص ۲۱۴، همراه الاعلاق النفیسة (نك : هم، ابن رسته).
۳۰. ↑ قدامة بن جعفر، «الخراج»، ص ۱۸۷، همراه المسالك والممالك (نك : هم، ابن خردادبه).
۳۱. ↑ ادريسی، محمد، نزهة المشتاق، ج ۱، ص ۱۲۷، بيروت، ۱۴۰۹/ق/۱۹۸۹م.
۳۲. ↑ ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۳، ص ۴۸، به كوشش سمیر جابر، بيروت، دارالفكر.
۳۳. ↑ مقدسی، محمد، احسن التقاسیم، ج ۱، ص ۷۷-۷۸، به كوشش دخویه، لیدن، ۱۹۰۶م.
۳۴. ↑ ابو عبید بكری، عبدالله، معجم ما استعجم، ج ۱، ص ۳۶۷-۳۶۸، به كوشش مصطفى سقا، بيروت، ۱۴۰۲/ق/۱۹۸۳م.
۳۵. ↑ ادريسی، محمد، نزهة المشتاق، ج ۱، ص ۱۴۲، بيروت، ۱۴۰۹/ق/۱۹۸۹م.
۳۶. ↑ ياقوت، بلدان، ج ۲، ص ۲۵.
۳۷. ↑ ابوالفدا، تقويم البلدان، ج ۱، ص ۸۰، به كوشش رنو و دوسلان، پاریس، ۱۸۴۰م.
۳۸. ↑ قليصادی، علی، رحلة، ج ۱، ص ۱۴۴، به كوشش محمد ابوالاجفان، تونس، ۱۹۷۸م.
۳۹. ↑ میرزا داود، سفرنامه، ج ۱، ص ۸۸، به كوشش علی قاضی عسکر، تهران، ۱۳۷۹ش.
۴۰. ↑ حسام السلطنة، سلطان مراد، سفرنامه مکه، ج ۱، ص ۱۲۵، به كوشش رسول جعفریان، قم، ۱۳۷۴ش.
۴۱. ↑ جاسر، حمد، المناسك و اماكن طرق الحج و معالم الجزيرة، ج ۱، ص ۴۱۵، حاشیه ۲، رياض، ۱۴۰۱/ق/۱۹۸۱م.
۴۲. ↑ فضلی، عبدالهادی، «الجحفة»، ميقات الحج، ج ۱، ص ۹۱-۹۲، ۱۴۱۷ق، س ۳، شم ۶.

منابع

دانشنامه بزرگ اسلامی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، برگرفته از مقاله «جحفه»، ج ۱۷، ص ۶۴۵۶.

فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت عليهم السلام، جلد ۲، صفحه ۵۰-۵۱.

رده‌های این صفحه : احرام | حج | فقه | مواقبت